

Likovi zavičaja: Rizo Mehinagić - svjedok historije

OmerHAMZIĆ

Otišao je tiho, skoro nečujno...

DANA 15. 6. 2005. godine otišao je zauvijek još jedan Gračanlija iz takozvane predratne generacije boraca za neki bolji i pravedniji svijet (iz generacije prije onog rata), još jedan od onih koji su vjerovali u ideje socijalizma u nekom drugom i drugačijem smislu te riječi, koji su bili dio revolucije koja (odavno više ne) teče. Otišao je tiho, skoro nečujno – kako je i živio posljednjih dvadesetak godina svoga života, manje više kao i svi oni koji su doživjeli propast idealne svoje mladosti i nestanak države za koju su se borili.

I u Sarajevu, gdje je proveo dobar dio svog životnog i čitav radni vijek i u Gračanici njegovog djetinjstva i mladosti, veliko ime bosanskohercegovačkog novinarstva otišlo je u zaborav, nažalost, kao što su otišle u zaborav i mnoge druge vrijednosti iz nekog našeg "pređašnjeg života".

Zašto olahko zaboravljamo imena onih s kojim bi trebalo da se ponosimo?

Može li se zamisliti priča o bosanskohercegovačkom novinarstvu bez imena Rize Mehinagića?

Upoznao sam ga kao mlad novinar u Gračanici, sada već daleke 1972. godine, nakon njegovog povratka sa novinarskog zadatka na nekoj vrućoj bjelosvjetskoj destinaciji, zaboravio sam kojoj. U prepunoj gradskoj dvorani održao je predavanje za pamćenje. Fascinirao me jednostavnošću izraza i ubjedljivošću argumenata kojim nam je objašnjavao neku zamršenu svjetsku političku krizu. Znao je naći izraz, podesiti gestu i intonaciju rečenice, sa malo običnih rije-

či objasniti velike zamršene svjetske teme. Tako je nekako i pisao.

Bio je jedan od rijetkih učesnika narodnooslobodilačkog rata, koji skoro nikada nije spominjao svoje ratne zasluge i partizanske godine. Ponekad mi se činilo da ih je namjerno potiskivao ili čuvao samo za sebe, kao dio svoje privatnosti ili bolje reći normalnosti. Valjda je normalno da čovjek bude na strani antifašizma. Nakon rata, svu svoju životnu energiju trošio je tamo gdje je bio najjači. Njegovo shvatanje novinarstva, u vremenu kada se to tretiralo kao društvenopolitički rad, a novinar smatrao društvenopolitičkim radnikom, uzdiglo ga je iznad i izvan tadašnjih stereotipa. U tom poslu on je poznavao samo činjenice i argumente. Bio je profesionalac gospodskih manira – u vremenima kad to nije baš bilo popularno.

Djetinjstvo i mladost u Gračanici

Rizo Mehinagić potiče iz ugledne ulemanske porodice Mehinagića, za koju kažu da je "starinom" u Gračanici. Njegov djed, Arif ef., bio je, šerijatski sudija, vrstan poznavalac orijentalnih jezika, ljubitelj knjige. Posjedovao je bogatu biblioteku, oko 1900. godine donio prvu šah garnituru u Gračanicu, a 1907. godine i prvi gramofon. Osnivač je prvog šah-kluba u Gračanici.¹ Njegovi sinovi Ibrahim i Rifat, otac Rizin, svaki na svoj način ostavili su tragove u historiji gračaničke čaršije. Prvi je nastavio očevim stopama. Izučio je visoke škole, bio je kadija u više mjesta Bosne i Hercegovine, pred-

¹ Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*. Gračanica 1988., 61

sjednik Vakufsko-mearifskog povjerenstva u Gračanici, vrhovni šerijatski sudija, imao je značajnu ulogu u političkom životu u Gračanici u periodu između dva svjetska rata i za vrijeme NDH. Osnivač je mjesnog odbora Muslimanske organizacije HSS u Gračanici, veliki kritičar aktualne vlasti, u političkom pogledu, prohrvatski orijentisan. Sasvim suprotne naravi i drugačijih životnih, pa i političkih opredjeljenja bio je drugi sin Arif ef. Mehinagića, Rifat (poznatiji kasnije kao Rifataga), otac Rize Mehinagića. Dok je Ibrahim ef. bio povučen čovjek, u osnovi filozof i mislilac, Rifataga je sticao bogatstvo i vodio buran život. Bio je veletrgovac i posjednik više velikih parcela zemlje i vlasnik hotela na željezničkoj stanici u Gračanici. Duže vremena bio je predsjednik Mjesnog odbora "Gajreta", zbog čega je svrstavan uz pristalice režimske prosrpske (radikalske) struje u čaršiji. Oženio je "inovjerku" Anu (sa katoličanstva prešla na islam i uzela ime Hatidža), koja mu je rodila sina Rizaha (Rizu), 1922., i kćerke Raziju 1925. i Eminu 1930.

Rano djetinjstvo Rizo je proveo u Gračanici. Po završetku osnovne škole, nastavio je građansku školu u Tuzli, a zatim trgovačku akademiju u Banja Luci. Visoku privrednu školu neposredno pred Drugi svjetski rat pohađao je u Zagrebu. Tokom školovanja u Banja Luci i Zagrebu pridružio se naprednom, lijevo orijentisanom omladinskom i studentskom pokretu. Tokom ljetnih ferija, svoja iskustva prenosio je u rodnu Gračanicu. Bio je vrlo aktivan u lokalnim sportskim društvima i Narodnoj biblioteci. Sredinom

1939. godine, prema sjećanju nekih sudionika, sudjelovao je u osnivanju prve skojevske organizacije u Gračanici.¹ Aprilski rat, 1941. godine, zatekao ga je u rodnom gradu. Zajedno sa svojim sugrađanima sazebnjom je gledao ulazak prvih njemačkih vojnika iz pravca Doboja u Gračanicu, 14. 4. 1941., raspad jedne i formiranje druge države, uspostavljanje ustaškog režima, mobilizaciju, progone...

Na strani antifašizma

Sredinom 1941. godine, Nijemci su, rase-ljavajući slovenačko stanovništvo iz Štajerske, brojne transporte prognanih Slovenaca usmjeravale u Bosnu i Hercegovinu i Srbiju. Ustaške vlasti su nekoliko slovenačkih po-

rodica iz te rijeke prognanika deportovale u Gračanicu i Bosansko Petrovo Selo. Zajedno sa još nekoliko omladinaca iz Gračnice, Rizo Mehinagić aktivno se angažovao na njihovom prihvatu i zbrinjavanju, nakon toga počeo se družiti sa svojim vršnjacima iz tih porodica.² Njihovo druženje i antifaši-

1 Rizo Mehinagić je bio član prvog skojevskog aktiva, koji je, prema sjećanju učesnika, formiran sredinom 1939. godine. U njemu su bili: Velo Šuput, student prava, komunistička opredjeljenja usvojio na Beogradskom univerzitetu, Kemal Prohić, koji je ta opredjeljenja prihvatio za vrijeme školovanja u tuzkanskoj Gimnaziji i Rizo Mehinagić, kao dak Trgovačke akademije u Banja Luci, gdje je djelovala brojna i jaka organizacija SKOJ-a (Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*. Gračanica 1988., 113, 114)

2 Krajem jula 1941. godine u Gračanicu i Bosansko Petrovo Selo njemačke vlasti deportovale su oko 80 izbjeglica iz Donje Štajerske. Među deportovanim Slovencima bilo je dosta omladinski i omladinaca koji su bili na-

stičko raspoloženje nije moglo biti nezapaženo u gračaničkoj čaršiji. Ustaške vlasti su ga, zajedno sa još dvojicom Slovenaca uhapsile i zatvorile u tuzlanski zatvor Štok. Pošto je proveo više od mjesec dana u istražnom zatvoru Župske redarstvene oblasti u Tuzli, na intervenciju njegovog oca Rifatage i još nekoliko uglednih ljudi iz Gračanice, među kojima je bio i kotarski predstojnik Huso Tolić, pušten je kući, uz obavezu da se svakodnevno javlja policijskim vlastima u Gračanici, koje su ga nakon toga stalno držale na oku.¹ Da bi izbjegao maltretiranja i stalnu opasnost od hapšenja, uz očevu podršku i pomoć, odlazi u Zagreb pod izgovorom da nastavlja školovanje.

Vratio se u Gračanicu sredinom ljeta 1943. godine i sa grupom omladinaca iz

predno orijentisani i antifašistički raspoloženi. Zato su se brzo povezali sa gračaničkom omladinom: Hajrudinom, Rizom i Razijom Mehinagić, Ekremom, Ahmetom i Bahrom Durić, Salihom Osmanbegovićem, Slobodanom i Dobrom Pavlovićem, Deskom, Ankićem i Dušankom Jovanović, Ibrahimom Đogićem, Dževadom Rešidbegovićem, Nadom i Biljanom Blagojević. Najistaknutiji među Slovencima bili su: Vito, Boris i Janez Erbežnik, Mirko i Boris Hrovatin, Asta Kos i dr. Mnogi od njih nešto kasnije stupit će i jedinice NOV. (Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*. Gračanica 1988., 126)

- 1 U proljeće 1942. godine, članovi antifašistički raspoložene omladinske grupe (neki je se sjećaju kao skojevskog aktiva) u Gračanici, među kojima je bilo i nekoliko Slovenaca, nastojali su da uspostave vezu sa ustaničkim područjem na Ozrenu ili Trebavi. Nakon jedne provala, 17. marta 1942. godine, ustaška patrola 13. ustaške bojne koja je bila sacionirana u Gračanici, uhapsila je kompletnu grupu u kojoj se nalazio i Rizo Mehinagić. Prijetila im je opasnost da nakon saslušanja u Župskom redarstvu u Tuzli budu deportovani u koncentracijski logor. Na intervenciju Rizinog oca Rifatage, te još nekih uglednijih ljudi iz čaršije, koje je predvodio tadašnji kotarski predstojnik Huso Tolić, svi su pušteni iz zatvora, uz garanciju roditelja i obavezu da se redovno javljaju vlastima. (Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*. Gračanica 1988., 194)

Gračanice, krajem avgusta, stupio u 18. hrvatsku narodnooslobodilačku brigadu, u kojoj je raspoređen na dužnost političkog rukovodioca. Krajem 1944. godine, u rejonu Snagova, teže je ranjen u borbi sa srbijanskim četnicima, koji su sa velikim snagama ugrožavali Tuzlu.²

Posebno se isticao u skojevskoj organizaciji svoje jedinice i bio u stalnoj vezi sa antifašistički raspoloženim omladincima i skojevcima koji su ilegalno djelovali u Gračanici.³ U 18. hrvatskoj dočekao je kraj rata.

Pošto se demobilisao, sredinom 1945. godine vratio se u svoju rodnu Gračanicu i odmah uključio u tadašnji buran mirnodopski život. Nedugo zatim, kao "perspektivan kadar", uz to izuzetno "jak na peru", upućen je u Doboj, tadašnji centar okruga, da radi u izdavačkoj djelatnosti, konkretno na pokretanju i izdavanju regionalnog lista. Tadašnji kadrovi su brzo zapazili njegov talenat, pa su ga već 1948. godine uputili u Sarajevo na stalan rad u dnevnom listu "Oslobođenje", u kojem je dočekao mirovinu, 1986. godine.

Ni nakon odlaska u mirovinu nije mirovao. Bio je društveno-politički angažovan kao član Glavnog odbora SUBNOAR-a Bosne i Hercegovine. Bio je član redakcionog odbora u reviji "Glas antifašista" u izdanju Glavnog odbora SUBNOAR-a

U toku rata za Bosnu i Hercegovinu (1992. – 1995.) ostao je u blokiranom i herojskom Sarajevu da podijeli sudbinu sa svojim sugrađanima. Kao dokazani antifašista, bio je vrlo aktivan u boračkoj organizaciji i

-
- 2 Selim Osmanhodžić, O nekim borbama brigade od oktobra 1944. do januara 1945. godine. *Osamnaesta hrvatska istočnobosanska narodnooslobodilačka udarna brigada*, Tuzla 1988., 514.

- 3 Delegati iz gračaničke omladinske organizacije prisustvovali su Prvoj okružnoj konferenciji USAOJA, održanoj 8. oktobra i Prvoj oblasnoj konferenciji USAOJ-a, održanoj 20 – 21. 10. 1944. godine u Tuzli. Među 36 potpisnika proglasa omladine Tuzlanskog okruga od 12. 10. 1944. godine nalaze se imena Asima Osmanbegovića i Rize Mehinagića iz Gračanice. (Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*. Gračanica 1988., 262)

ratnom "Oslobođenju". I u "zatonu života" nastavio je da "maršira lijevom stranom".¹

Na svjetskim historijskim raskršćima

U jednom od svojih posljednjih intervjua, i to povodom 200.000 broja "Oslobođenja", oktobra 2002, Mehinagić je iznio neke najvažnije činjenice iz svoje biografije: "U *Oslobođenje* sam došao u proljeće 1948. i radio sve do odlaska u penziju 1986. Kada sam došao, glavna urednica bila je Dušanka Kovačević, a prvi urednik spoljopolitičke rubrike ugledni profesor Sarajevskog univerziteta dr. Esad Pašalić, potom Duško Pilja, dok ja dolazim kao treći 1949.

Od 1965. do 1969. našao sam se i u ulozi glavnog i odgovornog urednika, a potom odlazim za stalnog dopisnika iz Njujorka, gdje ću ostati do 1973, poslije čega me novinarski put vodi na Bliski istok, prvo u Bejrut, a zatim u Kairo."

Treba spomenuti da je upravo sa Bliskog istoka Mehinagić još davne 1952. godine poslao svoje prve izvještaje i to kao prvi specijalni izvještač "Oslobođenja" iz inostranstva u istoriji te novine. U spomenutom intervjuu rekao je da ga za taj novinarski zadatak vežu posebne uspomene: "Sa jednom novinarskom delegacijom boravio sam 1952. u Turskoj, a zatim sam produžio za Siriju, Liban i Egipat. Tada su aktuelni bili Mosadik u Iranu i revolucija u Egiptu. U Bejrutu sam razmišljao da li da odem u Teheran ili Kairo. Prevagnulo je to što je bila jeftinija avionska karta za Egipat. I to je bilo moje prvo izvještavanje iz inostranstva. A tada sam se susreo i sa egipatskim generalom Nagibom, kasnije predsjednikom..."

Potom dolazi tršćanska kriza, oktobra 1953. A 1955. odlazim na dva mjeseca u Bon, gdje se moj boravak produžava na dvije godine, i to kao prvog stalnog dopisnika lista."

Mehinagić je bio neposredni svjedok mnogih važnih pa i historijskih događaja u svijetu. "Pratio je brojne međunarodne kon-

ferencije u Ženevi, o Alžiru, Laosu, te o razoružanju, ali uvijek je izdvajao prekid susreta "velike četvorice" Hruščova, De Gola, Makmilana i Ajzenhauera, i to zbog "slučaja Pauers" 1960. Jer svijet je tada polagao velike nade u taj susret, a činilo se da bar za izvjesno vrijeme ostaje bez nade. Posebno poglavlje u Mehinagićevoj novinarskoj biografiji pripada dramatičnim kiparskim zbivanjima 1974. ratnom požaru, podjeli ostrva... Izvještavao je sa četiri samita nesvrstanih.

A kada je uplovio u mirnije novinarske vode, ovaj kosmopolita uzvišenih manira i ogromnog znanja postade spoljopolitički kolumnista, čije su komentare prenosili i svjetski mediji."²

Rizo Mehinagić dobitnik je najveće novinarske nagrade u bivšoj Jugoslaviji "Moša Pijade" i Udruženja novinara BiH "Veselin Masleša", te najveće nagrade "Oslobođenja" "30. august".

U službi javnosti

U brojnim izjavama i napisima poslije preseljenja Rize Mehinagića, svi su se složili u jednom: da je čitavog svog života bio u službi javnosti, to jest u službi čovjeka.

Senka Kurtović, glavna urednica "Oslobođenja": *U vrijeme kada je bivša Jugoslavija sa svojom spoljopolitičkom orijentacijom, posebno u svijetu nesvrstanih, imala značajno i cijenjeno mjesto u međunarodnim odnosima, pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća, Rizo Mehinagić je, kao priznati i poznati spoljopolitički komentator Oslobođenja, imao svoje, zasluženno mjesto u plejadi ondašnjih žurnalističkih asova, čija se riječ s razlogom osluškivala i u kancelarijama tadašnjeg sekretarijata inozemnih poslova. Svjedoče malo iskusnije kolege kako su imale priliku da čuju mišljenje nekadašnjeg svjetski uglednog diplomate, pokojnog Radivoja Uvalića, pomoćnika saveznog sekretara za inostrane poslove, kako u vrijeme upada sovjetskih trupa u Prag izno-*

1 Nerzuk Ćurak, "Oslobođenje" 1943. – 1992. – 2001. Rizo Mehinagić, urednik "Oslobođenja" 1961. – 1965. i dopisnik iz inozemstva, *BH Dani* br. 235, 7. 12. 2001.

2 Slobodan Stajić, Svjedok istorije, Podsjećanje na posljednji intervju zlatnog pera "Oslobođenja", čije su izvještaje i kolumne prenosili svjetski mediji. *Oslobođenje*, 18. 6. 2005., br. 2097, str. 30

si mišljenje da je za analize u SIP-u bilo važno osluškivati šta kažu i tadašnji vodeći spolj-nopolitički komentatori. Među velike kao što su bili Jurij Gustinčić, Božidar Dikić, Miro Radojčić, Loni Davič, Vjesnikov "Spektator" ubrojao je i našeg Rizu Mehinagića.

Rizo je zaista u svojim komentarima bio ve-oma analitičan, nikada euforičan ili neoprezno senzacionalistički orijentiran. Imao je smiren i promišljen pogled na svjetska zbivanja, posebno na ulogu ex. Jugoslavije i njene diplomatije u svijetu. Rizo Mehinagić bio je novinar kakvih je danas sve manje. Novinar čija je strast bila istina, novinar koji je znao prepoznati sve zamke vremena u kojima je radio, novinar koji je znao da je novinarstvo služenje javnosti, a ne misija. Zato se ljutio kada novinari arbitriraju, kako je govorio, olako presijecaju i odsijecaju. Nije volio da njegove kolege svoju misao žele utrpiti u vlastiti šablon i okvir. No, najviše od svega nije volio pisanje po receptu. Govorio je to je najopasnije. Tu nikakav talenat ne pomaže. Znao je da su kočnice, spoljne i unutrašnje, opasne za profesiju. Spremnost za otvorenost, uz klimu povjerenja, osnovna je stvar, vjerovao je naš Rizo. No, danas moram govoriti i o tome kako mi je savjetovao da se treba identificirati sa profesijom. Mnoge su me starije kolege savjetovale da malo stanem, da ću prebrzo izgorjeti, da ću postati slaba, kad sam na početku urednikovanja krenula ambiciozno, snažno, hrabro. Rizo mi je rekao drugačije – za profesiju treba živjeti. Za novinarstvo su pravi oni koji se do kraja i bez ostatka posvete profesiji. Oni ostaju. Gospodin Rizo Mehinagić je tako živio. Do kraja ostao novinar. Veliki čovjek. Dragi koleg."¹

Alija Gazibegović, predsjednik Općinskog odbora SUBNOAR-a Gračanica: Gdje god bi se kretao, on nije zapostavljao interesovanje za svoju Gračanicu. Povremeno je dolazio iz nostalgije ili po pozivu. Bio je to događaj za Gračanicu. Njegova predavanja o aktuelnim problemima u svijetu, a posebno govorenje iz prve ruke o tadašnjim svjetskim događajima i konfliktima izazivalo je veliko in-

teresovanje u Gračanici. Bio je vrlo komunikativan, jednostavan u kontaktu i kao takav voljen u našoj sredini. Bio je čovjek vrlo skromnog ponašanja, čovjek visoke kulture i gospodskih manira.²

Mile Stojić, književnik i publicista, Sarajevo: Upoznao sam ga koncem sedamdesetih kao vanjskopolitičkog komentatora. Zavidio sam mu na biografiji: prošao je sve što jedan novinar može sanjati. Dopisnik "Oslobođenja" iz New Yorka, Beirutha, Bonna, Berlina, u vremenima kada je biti izvještač iz inozemstva bila žurnalistički i životni privilegij, bio je urednik i komentator u odsudnim časovima "revolucije koja teče". Mehinagić će se, tako, pridružiti onim našim javnim djelatnicima koji su ideju Bosne izjednačavali s lijevom idejom. Danas, nakon apokalipse, vidimo da je ta njegova vjera bila ispravna.

Sjećajući se Mehinagića, Čedo Kisić ističe njegovu ulogu pouzdanog svjedoka u kriznim situacijama, počev od izvještavanja s ratišta na Bliskom istoku, pa do kriza između bivše SFRJ i bivšeg SSSR-a. U svom radu, veli Kisić, Mehinagić je računao samo na jedno – povjerenje svojih čitatelja. Bio je u duši partizan i antifašistički borac. Nekoliko smo puta zajedno s Acom Štakom pili kavu i štok u "kožnjaku", restoranu koji se nalazio u neboderu nekadašnjeg "Oslobođenja", ili u baraci kod direktora Ismeta Krese. Isticao je da su motor i snaga svakog novinarstva – činjenice. Nakon rata nekoliko sam ga puta sreo u Titovoj – ostao je gospodin čovjek. Danas više nema ni tih legendarnih nebodera, ni "kožnjaka", ni Ace, ni Isme, ni Rize, a tajkunsko novinarstvo, koje vode ljudi bogtepitajotkud, nikad nije ni čulo za tu slavnu bosansku čeljad. Došlo je vrijeme kad se mora priznati da su pobijedili oni protiv kojih je Rizo "ratovao perom", kako je pisala njegova generacija. I, dok zagrebački žurnalizam danas slavi jednog Jožu Vlahovića, beogradski Stašu Marinkovića, u Sarajevu se na spomen Rize Mehinagića najčešće čuje pitanje – a tko to bijaše? Tako nam je, valjda, suđeno.³

1 Senka Kurtović, glavna i odgovorna urednica lista «Oslobođenje», Komemorativni govor na sahrani Rize Mehinagića u Sarajevu na groblju Bare, 16. 6. 2005.

2 Alija Gazibegović, Oproštajni govor u ime Gračanice na sahrani Rize Mehinagića u Sarajevu na groblju Bare, 16. 6. 2005.

3 Mile Stojić, Rizo Mehinagić, In memoriam, BH Dani, Sarajevo, br. 419 od 24. 6. 2005.